

Studie o rozvoji československé sociologie do roku 1980¹

PAVEL MACHONIN

Ústav marxismu-leninismu pro vysoké školy, Praha

1.

Československá sociologie patřila v předválečném období k středně rozvinutým společenskovědním oborům. Orientovala se výrazně na přejímání poznatků i metod výzkumu z tehdejší světové sociologie, zejména prostřednictvím tradic francouzských. Stupeň její institucionalizace a zejména rozvoje empirických výzkumů ovšem zůstával značně pozadu za situací zemí s nejpokročilejším sociologickým výzkumem. Nicméně dokázala čs. sociologie produkovat i jednotlivé seriózní fundované empirické výzkumy a zajímavé teoretické systémy (Bláha, Fischer).

Přerušení kontaktu s vývojem světové sociologie (zejména americké) během druhé světové války se nepodařilo těsně v poválečných letech zcela překonat. Slibný dialog marxistických a nemarxistických proudů o koncepci sociologie byl přerušen v roce 1950 neorganickým zásahem a administrativním přerušením vědecké a pedagogické činnosti v sociologii, jakož i likvidací její institucionální základny. Teprve v polovině padesátých let dochází k postupnému oživování sociologických tendencí a myšlenek uvnitř různých oborů společenských věd hlásících se k marxisticko-leninské teorii a metodologii. Prvá polovina šedesátých let pak je ve znamení širokého a poměrně extenzivního obnoveného rozvoje čs. sociologie a její institucionalizace.

Dlouhé přerušení rozvoje vědecké a pedagogické práce zanechalo na rozvoji čs. sociologie své výrazné stopy. Velké nároky vznášené na sociologii orgány společenské praxe i veřejnosti, velký zájem o práci v sociologii a extenzivní rozvoj tohoto

oboru jsou v přímém kontrastu se skutečnými možnostmi, danými kvalifikační strukturou a objektivními podmínkami práce.

Rada mezinárodních kontaktů, které čs. sociologové navázali, zejména pak jejich účast na VI. mezinárodním sociologickém kongresu však ukazují, že se přes všechny tyto nedostatky podařilo aspoň v hrubých rysech obnovit postavení Československa jako země, jež patří v sociologii mezi středně vyspělé a jež je v dohledné době schopna dohnat v nejzávažnějších směrech úroveň zemí vyspělých. Uspokojivé jsou zejména výsledky empirických výzkumů v oblasti sociologie města a bydlení, sociologie rodiny a postavení ženy, sociologie venkova a zemědělství, sociologie religiozity a sociologie volného času. Slibně se rozvíjejí empirické výzkumy v oblasti výzkumu sociální struktury (zejména stratifikace a mobility), sociologie průmyslu a sociologie studentstva, z nichž některé jsou koncipovány originálně. Poměrně výrazných úspěchů bylo dosaženo v rozvíjení teoretického sociologického myšlení v oblasti koncepce marxistické sociologie, obecné teorie sociálního systému, teorie sociálního systému socialistické společnosti, sociologie malých skupin, dějin sociologie, metodologie sociologických výzkumů a sociologických aspektů komplexní společenské problematiky vývoje výrobních sil.

Ve všech těchto směrech snesou dosažené výsledky a rozvíjené výzkumy mezinárodní srovnání.

2.

Stanovení progresivních směrů výzkumu v oblasti sociologie musí vycházet přede-

¹ Tato studie byla zpracována na základě požadavku prezidia ČSAV a podle jednotné osnovy presidiem uložené. Jde tedy o dokument „úředního charakteru“. Poněvadž však se v něm pojednává o závažných obsahových výhledech a zejména o perspektivách rozvoje objektivních podmínek sociologie, máme zato, že má československá sociologická obec mít možnost se s ním seznámit. V prvním „kole“ jednání se dokument v příslušné komisi prezidia nesetkal s podstatnými námitkami,

kromě té, že bylo požadováno snížení plánovaného stavu akademických pracovišť pro rok 1980 zhruba o 12%. Pokud jde o vysoké školy a resortní ústavy, nebyla dosud praktická jednání zahájena.

Studii s využitím podkladů z I. celostátní porady čs. sociologů a z jednotlivých pracovišť zpracoval a podle připomínek Vědeckého kolegia filosofie a sociologie ČSAV a Vědeckého kolegia filosofie, sociologie a psychologie SAV upravil Pavel Machonin.

vším z vědomí, že ve světovém měřítku se sociologie reálně rozvinula v celou soustavu sociologických věd, zahrnujících vedle obecné sociologie, sociologické metodologie a dějin sociologie rovněž sociologii soudobých společností a velký počet tzv. speciálních sociologických disciplín, zabývajících se téměř všemi významnějšími sociálními činnostmi a skupinami. Kromě toho řada oborů (např. sociální psychologie, statistika aj.) vytváří spolu se sociologickými vědami další směry výzkumu ve styčných oblastech. Československá sociologie se musí rozvíjet jako každá národní sociologie relativně vyspělé země aspoň v nejzákladnějších složkách této soustavy sociologických věd. Pro výběr nejprogresivnějších směrů jsou pak směrodatná tři hlediska:

1. význam směru pro rozvoj celé soustavy sociologických věd a společenskovo vědního bádání vůbec;
2. význam směru pro společenskou praxi;
3. reálný stupeň rozvoje směru, popřípadě možnost jej za daných podmínek urychleně rozvinout.

Z tohoto hlediska se jako prvořadě významné výzkumy jeví

- základní výzkum v oblasti obecné teorie sociálního systému;
- základní výzkum v oblasti sociologické metodologie;
- výzkum sociální struktury Slovenska;
- výzkum sociální diferenciacie ve vztahu k diferenciaci charakteru práce;
- výzkum v oblasti sociologie průmyslu (s tendencí přerůst ve výzkum v oblasti sociologie ekonomiky);
- výzkum v oblasti sociologie venkova a zemědělství;
- výzkum v oblasti sociologie města a bydlení;
- výzkum v oblasti sociologie rodiny a postavení ženy;
- sociologické aspekty komplexního výzkumu problematiky rozvoje výrobních sil.

Dalšími prvořadě významnými výzkumy, pro jejichž úplný rozvoj však je třeba postupně vytvářet podmínky, jsou:

- výzkum v oblasti dějin světové sociologie;
- výzkum v oblasti dějin československé sociologie;

— výzkum v oblasti sociologie volného času;

— výzkum v oblasti sociologie práce;

— výzkum v oblasti sociologie veřejného mínění;

— výzkum v oblasti sociologie religiozity;

— výzkum v oblasti sociologie mládeže a studentstva;

— výzkum v oblasti sociologie politiky;

— výzkum v oblasti sociologie národnostních vztahů.

Ve všech výše uvedených směrech bude samozřejmě také spočívat těžiště badatelského výzkumu do roku 1980.

Všechny tyto směry jsou již obsaženy ve výhledech rozvoje československé sociologie do roku 1970 a ve státním plánu vědeckovýzkumné práce.

Vedle nich jsou ve výhledu i ve státním plánu zahrnuty i výzkumné směry další, s nimiž je rovněž nutno do budoucnosti počítat:

— sociologie industriálních společností v současné epoše;

— sociologie práva;

— sociologie kultury;

— sociologie vědy;

— sociologie inteligence;

— sociologicko-demografická problematika;

— sociologie armády.

Ani u jednoho z vyjmenovaných směrů nelze počítat — vzhledem k omezenému dosavadnímu stupni rozvoje sociologie v Československu — s tím, že by mělo dojít k nějakému omezení po roce 1970. Spíše je třeba počítat s dalším rozšiřováním těchto výzkumů.

Zdá se, že z původního výhledu do roku 1970 nebude pro nedostatek sil možno realizovat výzkum v oblasti sociologie rozvojových zemí, jediné snad jako dílčí aspekt komplexního výzkumu těchto zemí, rozvíjeného nesociologickými pracovišti.

Po roce 1970 je možno počítat s intenzivnějším rozvojem základního výzkumu v oblasti sociologie malých skupin, sociologie deviantního chování a pedagogické sociologie, popřípadě některých jiných speciálních sociologických disciplín.

Sociologie malých skupin (například pracovních kolektivů, školních kolektivů, rodiny) je speciální vědní disciplínou, která má svou obecnou teorii a nutně vyžaduje základní výzkum, jenž ukáže

prvořadý význam malých skupin při formování lidské osobnosti, jakož i při utváření společenského prostředí, i složitou soustavu prolínání vlivů jednotlivých druhů malých skupin. Dá se předpokládat, že další společenská diferenciaci i zpracování systémů diferenciaci a integrace společnosti (ekonomických, politických, ideologických, zájmových) povede i ve společenské praxi k dalšímu růstu významu malých skupin. Nositelem výzkumu v této oblasti by se měl stát nejspíše Sociologický ústav ČSAV a Sociologický ústav SAV ve spolupráci s dalšími pracovišti.

Potřeba obecné teorie a základního výzkumu platí i pro sociologii deviantního chování (například sociologii kriminality, deviantních jevů ekonomického charakteru, jako je absentérství, pracovní nekázeň, rozkrádání apod., tzv. chuligánství, alkoholismus, sexuální deviace apod.). Půjde tu o soustavný výzkum, který má přispět k objasnění sociálních příčin těchto jevů i vhodných metod prevence a boje proti nim. Nabízí se možnost vybudovat pracoviště, zabývající se z obecných aspektů touto problematikou, při fakultě všeobecného lékařství UK v Praze. Dále se ovšem touto problematikou musí zabývat i specialisté v oblasti sociologie práva a vědecká pracoviště, zabývající se problematikou trestné činnosti.

Evidentní je potřeba rozvoje sociologie pedagogické, jež má přispět k analýze sociálních souvislostí různých forem výchovy, jejích institucionálních a personálních nositelů. Řešení této problematiky je současně nezbytnou součástí výzkumu potřebného k provádění reformy těchto institucí. Nejvhodnější základnou pro vybudování pracoviště pro výzkum v tomto oboru je Universita Karlova (filosofická fakulta, popřípadě ve spolupráci s fakultou pedagogickou).

Pokud jde o poskytované prostředky, je dosavadní rozvoj sociologie ve srovnání s jinými obory v Československu tak omezený, že je naprosto nezbytné podstatně rozšířit prostředky poskytované pro tento rozvoj v ČSAV v systému vysokých škol i jednotlivých resortů. Přednostně je ovšem nezbytné koncentrovat prostředky i síly, jež jsou momentálně k dispozici, na výzkumy uvedené v tomto rozboru v prvním a dru-

hém pořadí. Je pravděpodobné, že po roce 1970 bude účelné přesunout prostředky na směry výzkumu uvedené v třetím pořadí a na nově rozvíjené směry výzkumu.

Mezinárodní spolupráce je v sociologii prakticky nezbytnou podmínkou jakéhokoli výzkumu, poněvadž bez mezinárodních komparací jsou jeho výsledky bezvýznamné. Přednostně budou rozvíjeny mezinárodní styky u výzkumu prvního a druhého pořadí, s analogickými předpokládanými přesuny v budoucnu, jako u rozdělování prostředků. Mezinárodní kontakty československé sociologie jsou zatím v důsledku dlouholetého přerušení tak nedostatečně rozvinuty, že bude třeba po léta přednostně vybavovat sociologická pracoviště prostředky na dlouhodobé zahraniční pobyty československých sociologů i na dlouhodobé přednáškové a výzkumné pobyty zahraničních sociologů v Československu, a na jiné formy mezinárodních styků. Pro sociologii mají prvořadý význam zejména styky se Sovětským svazem, Polskem, Jugoslávií, USA, Francií, NSR, Švédskem a Anglií.

3.

Hlavní výzkumná pracoviště, která se podílejí a v perspektivě budou podílet na rozvoji sociologického výzkumu, jsou:

A. Pracoviště akademická

1. Sociologický ústav ČSAV, Praha
2. Sociologický ústav SAV, Bratislava
3. Ústav pro výzkum veřejného mínění ČSAV, Praha
4. Slovenské pracoviště pro výzkum veřejného mínění SAV, Bratislava
5. Ústav plánování vědy ČSAV, Praha

B. Pracoviště vysokoškolská

6. Ústav marxismu-leninismu pro vysoké školy, Praha
7. Filosofická fakulta UK (katedra sociologie), Praha
8. Filosofická fakulta UJEP (katedra sociologie), Brno
9. Filosofická fakulta UKo (katedra sociologie a katedra ML), Bratislava
10. Vysoká škola politická ÚV KSČ (katedra sociologie), Praha
11. Vysoká škola ekonomická (INHP, katedra sociologie a psychologie), Praha
12. Vysoká škola ekonomická (katedra práce), Bratislava

13. Fakulta osvěty a novinářství UK, Praha
14. Pedagogická fakulta UK (laboratoř sociálního výzkumu mládeže), Praha
15. Pedagogická fakulta PU (kabinet sociologie výchovy), Olomouc
16. Pedagogická fakulta PU (kabinet sociologického výzkumu vysokoškolského studentstva), Ostrava
17. Právnická fakulta UK (katedra obecné teorie státu a práva), Praha
18. Strojní fakulta ČVUT (katedra marxismu-leninismu), Praha
19. Vysoká škola zemědělská (katedra ML), Praha-Suchdol
20. Fakulta všeobecného lékařství UK (katedra dialektického a historického materialismu), Praha

C. Pracoviště resortní

21. Československý výzkumný ústav práce (oddělení sociologie práce), Bratislava
22. Výzkumný ústav ekonomiky hornictví (sociologické oddělení), Ostrava
23. Výzkumný ústav výstavby a architektury (sociologické oddělení), Praha
24. Ústav stavebnictví a architektury, Bratislava

Tabulka 1. Sociologická pracoviště celkem

Kategorie pracovníků	Rok		
	1966	1970	1980
Vědečtí nebo vědecko-pedagogičtí	142,5	247	349
Odborní s vysokoškolským vzděláním	68,5	143	203
Techničtí	37,5	128	184
Administrativní	20,5	52	79
Ostatní (dělníci, pomocní apod.)	0	6	18
Celkem	269	576	833

*Tabulka 3
Sociologický ústav ČSAV*

Kategorie pracovníků	Rok		
	1966	1970	1980
Vědečtí nebo vědecko-pedagogičtí	18	23	30
Odborní s vysokoškolským vzděláním	11	15	25
Techničtí	7	13	30
Administrativní	0	3	8
Ostatní (dělníci, pomocní apod.)	0	0	6
Celkem	36	57	99

*Tabulka 2
A. PRACOVISTĚ AKADEMICKÁ*

Kategorie pracovníků	Rok		
	1966	1970	1980
Vědečtí nebo vědecko-pedagogičtí	24	42	69
Odborní s vysokoškolským vzděláním	17	46	67
Techničtí	7,5	47	75
Administrativní	5	11	20
Ostatní (dělníci, pomocní apod.)	0	4	10
Celkem	53,5	150	241

*Tabulka 4
Sociologický ústav SAV*

Kategorie pracovníků	Rok		
	1966	1970	1980
Vědečtí nebo vědecko-pedagogičtí	5	10	24
Odborní s vysokoškolským vzděláním	5	9	15
Techničtí	0	12	20
Administrativní	5	5	7
Ostatní (dělníci, pomocní apod.)	0	1	3
Celkem	15	37	69

25. Institut sociologie venkova a historie zemědělství, Praha
26. Pobočka Institutu sociologie venkova a historie zemědělství, Bratislava
27. Státní statistický úřad, Praha
28. Sekretariát státní populační komise, Praha
29. Institut ROH, Praha
30. Vědecko-výzkumné pracoviště SOR, Bratislava
31. Osvetový ústav, Bratislava
32. Vojenská politická akademie (sociologické pracoviště), Praha

Tabulka 5

Ústav pro výzkum veřejného mínění ČSAV

Kategorie pracovníků	Rok		
	1966	1970	1980
Vědečtí nebo vědecko-pedagogičtí	0	4	8
Odborní s vysokoškolským vzděláním	0	15	17
Techničtí	0	14	15
Administrativní	0	2	3
Ostatní (dělníci, pomocní apod.)	0	0	1
Celkem	0	35	44

Tabulka 6

Slovenské pracoviště pro výzkum veřejného mínění SAV (odhad)

Kategorie pracovníků	Rok		
	1966	1970	1980
Vědečtí nebo vědecko-pedagogičtí	0	3	4
Odborní s vysokoškolským vzděláním	0	6	8
Techničtí	0	7	8
Administrativní	0	1	2
Ostatní (dělníci, pomocní apod.)	0	0	0
Celkem	0	17	22

Tabulka 7

Ústav plánování vědy ČSAV

Kategorie pracovníků	Rok		
	1966	1970	1980
Vědečtí nebo vědecko-pedagogičtí	1	2	3
Odborní s vysokoškolským vzděláním	1	1	2
Techničtí	0,5	1	2
Administrativní	0	0	0
Ostatní (dělníci, pomocní apod.)	0	0	0
Celkem	2,5	4	7

Tabulka 8

B. PRACOVNÍŠTĚ VYSOKOŠKOLSKÁ

Kategorie pracovníků	Rok		
	1966	1970	1980
Vědečtí nebo vědecko-pedagogičtí	79,5	132	183
Odborní s vysokoškolským vzděláním	13,5	39	61
Techničtí	16	40	56
Administrativní	7,5	21	32
Ostatní (dělníci, pomocní apod.)	0	0	6
Celkem	116,5	232	338

Vedle toho existuje ovšem řada dalších vysokoškolských a resortních pracovišť zabývajících se sociologií.

Podle údajů poskytnutých pracovišti a částečně korigovaných se dá počítat s vývojem počtu pracovních sil na hlavních pracovištích, uvedených v tabulkách 1–9.

Potřeba sociologických pracovišť bude patrně dostatečně pokryta plánovaným počtem absolventů vysokých škol a různými formami „přeškolení“ absolventů jiných oborů. Bude však třeba rozřešit výchovu vědeckých pracovníků pro obor

Kategorie pracovníků	Rok		
	1966	1970	1980
Vědečtí nebo vědecko-pedagogičtí	39	73	97
Odborní s vysokoškolským vzděláním	38	58	75
Techničtí	14	41	53
Administrativní	8	20	27
Ostatní (dělníci, pomocní apod.)	0	2	2
Celkem	99	194	254

sociologie a vyřešit problémy spjaté se školením odborných a technických sil.

Je zřejmé, že rostoucí kapacita sociologických pracovišť vyžaduje podstatné rozšíření materiálního vybavení prostorami, běžnými investicemi (zařízení, psací stroje, kalkulačky, čtecí stroje, zařízení pro knihovny a bibliografii), finančními prostředky apod., což lze odhadnout podle růstu pracovních sil s tím, že sociologická pracoviště budou v těchto ohledech podstatně překračovat nároky běžné u jiných společenskovedních pracovišť. Optimálním prostorovým řešením by bylo vybudování areálu společenskovedních ústavů ČSAV.

V poslední době sociologická pracoviště narážejí na meze kapacity stávajících výpočetních středisek. Práce jimi dodávané se zdržují a nejsou vždy kvalitní. Poně-

vadž předpokládáme, že obdobné potíže mají a budou ještě ve větší míře mít i jiná společenskovední pracoviště ČSAV a vysokých škol, předkládáme předběžný námět na vybavení výpočetního střediska pro sociologicko-ekonomický výzkum při ČSAV. Doporučujeme, aby v této věci presidium ČSAV ihned zahájilo konkrétní konzultace s cílem, aby po roce 1970 mohlo být podobné středisko uvedeno do provozu.

Celkově se dá rozvoj kapacit v oblasti sociologie charakterizovat takto:

I. Předpokládaný rozvoj kapacit, věnovaných na řešení směrů badatelského výzkumu v rámci působnosti VKFS ČSAV v celostátním měřítku

Rozvoj kapacit charakterizujeme čísly o předpokládaném růstu počtu pracovních sil na důležitých sociologických pracovištích (viz tab. 10).

Prudký, více než trojnásobný celkový růst je plně odůvodněn potřebami společenské praxe i specifickými podmínkami oboru. Těžiště růstu je zdůvodněně v Akademii, jež však ani při předpokládaném čtyř a půl násobném vzestupu nepřestihne resortní, natož pak vysokoškolská pracoviště.

II. Předpokládaný rozvoj kapacit pracovišť Akademie v působnosti VKFS ČSAV

Rozvoj kapacit je charakterizován obdobně jako u bodu I. (Viz tab. 11.)

Tabulka 11 ukazuje zdůvodněný předpokládaný rychlejší růst pracovišť SAV. Velký procentuální růst je ovšem dán nízkým výchozím stavem. Adekvátnější obraz předpokládaného růstu dá zjištění,

Tabulka 10

Typ pracovišť	Počet pracovních sil			
	Skutečný 1966		Předpokládaný 1980	
	absolutní	v %	absolutní	v %
Akademická	53,5	100	241	450,5
Vysokoškolská	116,5	100	338	290,2
Resortní	99	100	254	256,6
Celkem	269	100	833	309,7

že se počítá se vzestupem podílu slovenských pracovišť na akademických pracovištích celkem z 28,0 % (1966) na 37,8 % (1980). Pomalejší růst počtu pracovníků

Vědecké kolegium filosofie a sociologie se domnívá, že:

— prostředky věnované na rozvoj vědeckého výzkumu jsou v současné době

Tabulka 11

Pracoviště podléhají	Počet pracovních sil							
	Celkem				Z toho s vysokoškolským vzděláním			
	Skutečný 1966		Předpokládaný 1980		Skutečný 1966		Předpokládaný 1980	
	absolutní	v %	absolutní	v %	absolutní	v %	absolutní	v %
ČSAV (3 pracoviště)	38,5	100	150	389,6	31	100	85	274,2
SAV (2 pracoviště)	15	100	91	606,7	10	100	51	510
Akademická pracoviště celkem	53,5	100	241	450,5	41	100	136	331,7

s vysokoškolským vzděláním je zdůvodněn specifikou sociologických pracovišť, jež musí mít velký podíl technických pracovníků se středoškolským vzděláním.

Mimořádné nároky na investiční vybavení vzniknou v souvislosti s prudkým početním růstem pracovišť, jež si vyžádá nové, pokud možno velkorysé řešení prostorového umístění a běžného vybavení pracovišť, nejlépe ve společenskovědním areálu ČSAV.

K studii je přiložen návrh na vybudování výpočetního střediska pro sociologicko-ekonomický výzkum při ČSAV.

4.

Z hlediska sociologie je možno připojit ještě tyto připomínky k problémům dlouhodobého rozvoje Akademie:

a) Dosavadní trendy ve vývoji Akademie jsou výsledkem velmi nahodilých, spíše živelných okolností než promyšleného dlouhodobého plánování na základě koncepčních úvah. Pokud pak hrály některé koncepční úvahy při stavbě Akademie určitou úlohu, byly to úvahy přece jen poněkud jednostranné (např. mechanické preferování přírodních věd). Totéž platí i o trendech celostátních, zejména o úloze, jež byla v dlouhodobém plánování připisována vědeckému výzkumu.

vzhledem k potřebám perspektivního rozvoje společnosti nedostatečné;

- tyto prostředky jsou rozdělovány nepřiměřeně vzhledem k prvořadému významu základního badatelského výzkumu, takže podíl pracovišť Akademie a vysokých škol je nedostatečný;
- uvnitř Akademie i vysokých škol byly až donedávna prostředky rozdělovány bez náležitého zřetele k zásadnímu významu, jehož nabývají v současné etapě společenského vývoje společenské vědy, jež jediné jsou s to provést analýzu podstatných překážek dalšího rozvoje kulturního a společenského a naznačit cesty progresivního řešení dozrálých problémů (s potěšením se zjišťují první náznaky pozitivních změn a zejména zásadní směrnice předsednictva ÚV KSČ pro řešení této otázky);
- v rámci společenských věd byla dávána zpravidla přednost oborům tradičním (jazykověda, politická ekonomie a zejména historiografie) před obory, jejichž společenská významnost a potřeba byla vyjasněna teprve v posledních letech (sociologie, teorie řízení, psychologie, z jistého hlediska i filosofie a další);
- dostatečně se nerozlišuje mezi obory, jež nepotřebují empirický výzkum a

mezi obory typu sociologie a sociální psychologie, jež jsou na empirický výzkum, využití statistiky, počítačích strojů a na značný rozsah pomocných technických prací zcela odkázány;

— *dosud se dostatečně nepřihlíží k specifickým potřebám sociologie jako vědy, jejíž pěstování bylo v minulosti nepřipustně zanedbáno a jež si vyžaduje proto neodkladně velký rozsah „základních investic“.*

Vědecké kolegium filosofie a sociologie ČSAV se proto domnívá, že ze všech těchto hledisek jsou nezbytné radikální změny v rozdělování prostředků nejrůznějšího druhu (místnosti, počty pracovních sil, devizové prostředky, nákup literatury, zahraniční styky, běžné rozpočtové prostředky, investice), jež se musí projevit i v oblasti sociologie a dále ve vědním oboru z hlediska sociologie velmi důležitém, tj. v psychologii a sociální psychologii.

Z akademických pracovišť tu jde především o budování obou sociologických ústavů, Ústavu veřejného mínění, slovenského pracoviště pro výzkum veřejného mínění, Ústavu plánování vědy v oddělení zabývajícím se sociologií vědy a Filosofického ústavu ČSAV (v oddělení zabývajícím se mj. sociologickými aspekty vývoje výrobních sil), jakož i o urychlené vybudování psychologického ústavu se zmíněným oddělením sociální psychologie.

b) *Optimální kvalifikační struktura pro sociologická vědeckovýzkumná pracoviště je dnes pravděpodobně jeden vědecký pracovník na 2–3 pracovníky technické a odborné.* (Jinak je tomu pochopitelně na pracovištích vědecko-pedagogických.) *Navíc vyžaduje výzkum v oblasti sociologie (zejména pak výzkum veřejného mínění) vybudování speciálních rozsáhlých sítí tazatelů. Značné možnosti skýtá plánovaná perspektivní spolupráce sociologických institucí a statistické služby. Speciálním problémem je otázka využití strojů, početních stanic, kde sociologický výzkum pomalu začíná narážet na hranice kapacity i na kvalitu služeb. Z tohoto hlediska VKFS ČSAV předkládá předběžné návrhy na zajištění potřebných kapacit.*

Děla práce mezi sociologickými pracovišti je vcelku vzato na náležitě úrovni a nevyžaduje zvláštní opatření. Rovněž tak

je vcelku v pořádku začlenění sociologického výzkumu do soustavy výzkumu společenskovědního jako celku.

c) Praha je v současné době sociologickými pracovišti, výzkumy i pracovníky nasycena více než jiná centra. To však neznamená, že je přesycena. Naopak — řadu pražských pracovišť je třeba vzhledem k celkovému stavu sociologie u nás i nadále přednostně budovat.

Brno pocituje — podobně jako Bratislava — naléhavou potřebu vybudování jedné až dvou sociologických laboratoří schopných provádět empirický výzkum, pokud možno na vysokých školách.

Na Slovensku vyrostl v poslední době značný počet sociologických nebo sociologií se zabývajících pracovišť. Avšak vcelku vzato jsou tato pracoviště co do materiálního a kádrového vybavení i ostatních podmínek práce v poněkud horší situaci než pracoviště pražská. Je proto nezbytné jejich přednostní vybavení i soustavné úsilí o zvyšování jejich úlohy v koordinaci, plánování a rozvoji vědeckého výzkumu. Dále je nezbytné dobudovat síť sociologických pracovišť na Slovensku tak, aby v nejvýznačnějších směrech výzkumu existovala na Slovensku pracoviště schopná sledovat specifický aspekt výzkumu celostátního.

d) V oblasti sociologie existuje poměrně velmi dobrá spolupráce vysokých škol a akademických pracovišť. Do badatelského výzkumu se tu zapojují kromě celostátního vysokoškolského pracoviště (Ústav marxismu-leninismu pro vysoké školy), sociologických kateder filosofických fakult a specializovaných sociologických pracovišť VŠE a FONu i četné katedry marxismu-leninismu. Další rozvoj badatelského výzkumu v oblasti sociologie na vysokých školách záleží především na zlepšení objektivních podmínek sociologických kateder, což platí především pro filosofické fakulty.

e) Vědecké kolegium filosofie a sociologie ČSAV nepovažuje za účelnou žádnou jinou cirkulaci kádrů než tu, jež je vyvolávána konkrétními potřebami rozvoje vědeckého výzkumu nebo výuky.

Dosavadní formy takovéto cirkulace jsou dostatečné (např. studijní pobyty na ústavech, možnost zúčastnit se výuky na vysokých školách, přejímání polovičních úvazků apod.).

Příloha

PŘEDBEŽNÝ NÁMĚT NA VYBAVENÍ VÝPOČETNÍHO STŘEDISKA PRO SOCIO- LOGICKO-EKONOMICKÝ VÝZKUM PŘI ČSAV

1. Strojní vybavení — počítač:

Základní otázky, které zde nutno řešit, jsou:

- Má jít o stroj, konstruovaný pro matematické použití nebo pro zpracování hromadných dat? Takové dva druhy konstrukcí existují, a i když na obou typech lze řešit vše, bude stroj vždy výhodněji použit pro účely, pro které byl konstruován.
- Jaká má být kapacita? To se týká rychlosti, s jakou stroj pracuje, velikosti ústřední jednotky, množství periferních jednotek a jejich kapacity. Zvláště důležité jsou velikosti vnějších pamětí.
- Jaká bude nutná „kompatibilita“ s vybavením ostatních středisek, na něž budou zpracování navazovat?

Rozhodnutí k bodu a) a b) možno učinit až po konzultaci o záměrech ostatních ústavů ČSAV a eventuálně ostatních zájemců o používání výpočetní techniky. Bude záležet na charakteru požadovaných prací a jejich rozsahu. V tomto okamžiku se zdá pravděpodobné, že z řad ústavů ČSAV bude největší zájem o stroj matematického charakteru s co největšími možnostmi periferních jednotek, tj. asi střední počítač pro matematické účely. Dále nutno při výběru stroje uvážit, s kterými výpočetními středisky bude nutno kooperovat (viz bod c). Ekonomický ústav ČSAV bude pravděpodobně pro svá studia a ověřování výsledků potřebovat data od SSÚ, SPK, velkých podniků atd.

Kooperace s jinými výpočetními středisky bude přicházet v úvahu i pro eventuální externí zákazníky střediska ČSAV.

Kompatibilitu bude nutno zajistit alespoň na úrovni použitelnosti nositelů informací (např. magnetických pásek) pro všechny stroje, s jejichž spoluprací bude nutno počítat.

Rozhodnutí pro ten který stroj z hlediska kompatibility bude možné až po zásadním rozhodnutí, jak budou vybaveny naše sítě (např. sítě SSÚ, eventuálně různých ministerstev).

2. Software (souhrn standardních programů a podprogramů a ostatních pomůcek k programování):

Nutno dbát, aby stroj měl co nejširší

- software matematický (všechny stroje vedoucích světových firem tento požadavek splňují v tom smyslu, že existují standardní programy prakticky pro celou matematiku);
- software pro zpracování hromadných dat alespoň třídenní a základní;
- co nejširší vybavení souvisejících programů.

3. Pomocné stroje

Minimálně musí být středisko vybaveno děrovacími a přezkoušecími stroji (možno zapojit i stroje na automatické děrování) s popisovačem (štítků).

Množství těchto strojů bude záviset na druhu prací a způsobu kooperace s externími partnery.

4. Personální obsazení:

- Organizační příprava akcí, analýza, programování:
1 vedoucí programátor,
až 10 programátorů (zařazení: samostatný analytik nebo analytik), z toho cca $\frac{1}{2}$ až $\frac{2}{3}$ matematiků,
 $\frac{1}{2}$ až $\frac{2}{3}$ programátorů pro zpracování dat, se znalostí celého systému zpracování dat a organizační činnosti,
cca 2 technické síly (zařazení: programátor).
- Provoz:
vedoucí provozu,
2 operátorky na směnu — $2 \times 2 + 1$ rezerva = 5 operátorek,
3 technici, údržbáři (kvalifikace: elektromechanika, jemná mechanika),
2 administrativní síly (vstupní, výstupní kontrola).

5. Orientační odhad nákladů:

Roční mzdový fond	750 000 Kčs
Strojní vybavení	31 000 000 Kčs
(nové ceny)	

Není uvažována klimatizace, vybudování nebo adaptace místností, provozní potřeby (děrné štítky, papír apod.).

Shora uvedený námět platí jako informativní předběžná studie. Konkretizovat návrh možno až po příslušných jednáních se zájemci (ústavy ČSAV a zájemci externími) a vyjasnění konkrétních požadavků.